

Проф. О. Хвольсон.

ВЫЛ МЕРАЈАС-ЈЫЛЫГ.

(Метр, гектар, литр, грамм).

Роч вылыг лөөдӱс А. А. Суканова.

1923 во.

Комі ыга лезан ин.

Сыктывдин кар.

B:d:2

II

Зыроблит № 23. Тираж 2000 экз. г. Устьс. Тип. Обкома РКП.

Мыҗ-жылыг тајо ыґагыс вѳталѳ.

Тајо ыґасѳ гѳжѳма, јортјас крестана, тѳјанлы. Тани вѳсталѳма ѳтѳ вѳлтор-жылыг. Тајо вѳлторјыс мѳјанлыг вежѳ важ мерајтчѳмјас, весѳтчѳмјас. Мѳд вогаң тајо ковмас чѳк быдѳнлы. Сѳјѳн воғыв колѳ тѳд-масы. Тајо ескѳ, ферт, мукѳдлы абу-нын вѳлтор-да, сѳмын рочлы, медга јона комѳлы, вѳлтор лоѳ. Комѳ абу сещѳм вежѳрттѳм, лока регыдѳн велалас. Тѳдны тајо кутас важгыс јонжыка, да нѳшта ағтѳ-на шуас бѳрыннас тајо торсѳ лѳгѳдѳмыг.

Унаѳн тѳјан пѳыг мыҗ-гурѳ тѳдѳны-нын тајо вѳлтор-жывыд. Швечјаслыг быдѳн ағчывлѳнныд мерајтчансѳ, шугѳ сантѳметрѳн. Сесга бара-жѳ кывлѳнныд, аптѳкајасын лекаствојас весѳтѳны килограммѳн, граммѳн. Тајо војасын сакарѳнтѳ јона вузавлѳсны граммјаснад. Кывлѳнныд-жѳ сѳјѳ ферт. Оз-нын чѳк ставыс тѳдтѳм кывјас лоны тѳјанлы. Мѳјан-кынчѳ быдлаын-нын тајѳ мерајтчѳны, весѳтчѳны. Мѳд вогаң і мѳјан муѳ лѳгѳдасы тајѳ мерајастѳ, мед быдлаын ѳткоф кок-нѳд лоѳ.

Ферт бара лоѳны јуасыѳјасыд: мыҗла-нѳ-пѳ важ мерајасыслыг ыґмнысѳ вежны, абу-ѳмѳј ѳткоф. Мѳ-пѳ важ-

ас—пудјасас, пунтјасас, аршынјасас, вершөкјасас вел-
алөмаөг-нын-да һемторла-нын гөктөдны выль-ногөн веж-
лалөмөн. Вајө-жө артыштамөј да виқөдламөј, сиқ-ө
сијө?

Ти-кө ас гөгөрныд виқөдланныд, артыштанныд,
адһанныд: уна важтор вежсөма выльторјөн. Сијө-жө
торјассө важжык јөзыс ез-нын вегиг кывлыны. Ми өни
шенһам важ јөз олөм вылө. Выльторјад јөз кутһисөны
кокһи-вөсна, лөгыд-вөсна. Збылыг-өд став јөзыс му-
вылад кыз-мыј вермөны олөмнысө асгыныс лөсөдөны,
кокһөдөны. Мед ескө быд уж кокһиджыка да регыд-
жык артмис. Артмас-кө кодлөн-кө лөгыджык, буржык
выльтор, важсө пыр і еновтөны, дырөн вунөдөны
вегиг.

Сиқи став олөмыс јөзлөн пыр вежсө, вильмө, кок-
һалө. Богтам-көт виқ-му ужалөмтө. Мед војдөр вегиг
гөрјыс ез вөв, коканјасөн кокалисны, сесга дыр-мыгәти
артмис гөр, гөр бөрад плуг, уна пөлөс му ужалан
машинатө лөсөдисны. Öни быд крестанһин мырө маши-
најас һөбавны. Төдө сијө, машинајасөн ужавны кокһи,
лөгыд, киөн, прөстөј гөрјөн дорыг.

Војдөр овлисны сартасјасөн. Сесга коркө өиг лоі,
секі сартас еновтисны, сы бөрын карасин сурі, өиг
шыбытисны. дыр-мыгәти корөисны газ, електричество.
Коді електричество вермө лөгөдны гортас, сијө һекущ-
өм газ-һи, карасин-һи, өиг-һи оз-һин өзты.

Војдөр вурсөны вөлі киөн. Öни, кодлөн ем вурсан
машина, оз-һин киөн кут вургыны. Војдөр ылі мујасө
ветлөддлисны, грузјас кыскалисны пыр вөвјасөн. Мыјда

вөлі сөгчө' пөраыд, фенгаыд мунө (быдгама приччаыд вермас вөлі лоны-дај: вөлыд кувны, сувтны, телегаыд жугавны). Öнi öтар помгаң мөдарөң ветлөдлөны паракодөн, көрттујөн. Кущөм регыд, донтөм сувтө тујыд воңа-герти. Öтпырјөн уна сурс пуд, уна сурс јөз нуоны паракодјас, машинајас.

Тащөм торјас öнi вывти уна. Быд јөз корсөны буржыкөс, кокңиджыкөс (важнас ужалөмгыс, олөмгыс еновтчөны).

Тажө выльторјыс қик-жө тащөм лоө. Сөветскөј Россия пагталаын көсјөны вежны важ мерајас выль вылө. Мiјан важ мерајасыд: верст, сыв, аршын, вершөк, пут, дујм шугөны рочөн „мера длыны“-өн. Сiјөн мерајтөны куңталунсө уна торлыг: гезлыг, дөралыг, тујлыг. Мујас, вијас, вөрјас мерајталөны фесатинаөн, квадратнөј сывјөн. Пың, тус, аңкыщ мерајтөны четвертөн, четверикөн, гарңечөн. Киңер торјас: спирт, вина, карасин мерајталөны бөчкајасөн, ведрајасөн, штопөн, партаөн, пөлөвинкаөн, стөканөн. Гырыс сөкыд торјас веситөны пудјасөн, тувјасөн; посны кокңи торјас (краска)—лотөн, зөлөтныкөн.

Вөјдөр быд пөлөс јөзлөн вөлі асланыс мераыд, мiјан-моз-жө. Öнi вөлөмкө унжык пөлөс јөзыс-нын бөгтөмаөг тајө выль мератө. Немечјас, прансузјас, испаньечјас, италъаньечјас, шведјас, пiнјас важөн-нын вунөдалөмаөг асгыныс мерајаснысө, ставныс мерајтөны өти пөлөс тајө выль меранад. Кущөм-сурө посныдик јөзлөн сөмын-нын öнi колөма асланыс мерајасыс. Регыд i најө вежасны, бөгтасны тајө-жө мерајас. Буракө абу-жө омөль тајө выль мераыд, быд кыла јөз-кө бөгтөны, вежөны асгыныс важ мерајаснысө.

II.

Вылъ мерајас-јылыс.

Міјан гырыс мерајас уна-ног поснавлёны. Верстын 500 сыв, сывјын кујім аршын ілі 7 пут, аршынын 16 вершөк, путын 12 фујм, фујмын 10 лына; пудын 40 тув, тувын 32 лот, лотын 3 зёлөтнїк; четвєртын 8 четвєрїк; ведраын 20 парта. Адқаннды, тани паныдаглёны: 3, 7, 8, 10, 12, 16, 32, 40, 500. Тајө лыдпасјас зев лёсыдтөм артавны, зев јона торкавны верман. Шуам, лавкаө вајасны ноль пөрјө төвар: өтчыд 1 пуд, 27 тув да 30 лот., мөдыс—18 тув, 28 лот, 2 зёлөтнїк, којмөдыс—22 лот, 2 зөл. і мед бөрын—25 тув, 19 лот, 1 зёлөтнїк. Тіјанлы колө төдөдны унаө став төварыс воөма. Абу-өд зев кокні ставсө өтлаавлыныд. Коди школаын велөдчыліс, да ез-кө вунөд, төдө кыз, лөө мырөыны-тілөыны, унаыс оз артмывлы. Сы-пыфди кокнід өтлаавны шайтјас (рубль) да урјас (копейка). Бөстам көт 182 шайт 67 ур, сесга 204 шайт 84 ур, 91 шайт 75 ур, 314 шайт 52 ур. Велөдчыштөм морт пыр і гїјас шайт шайт улө, ур урјас улө дај өтлаалас, зев кокніда төдөдас:

182 ш.	67 ур.
204 "	84 "
91 "	75 "
314 "	52 "
<hr/>	
793 ш.	78 ур.

Коди оз куж сіңі гїјавны, вермас пырыс-пыр артыштны щөткї вылын.

Мыјла-нө сещөм сөкыд өтлаавлыны тувјас, зөл-
 өтһыкјас, пудјас, зев кокһид шайтјас, урјас? Шайтын-
 -өд го ур. Гојаснад лыдыс зев кокһид, сижөн і кокһид
 өтлаавны шайтјастө, урјастө. 3, 7, 12, 16, 32, 40
 вывті сөкыд-дај. Быд соын дасыд дас, дасад өтһыкыд
 гөгрөс дас-жө. Ҷик сы-понда і кокһид шайтјастө да
 урјастө артавны. Пудјастө, тувјастө, зөлөтһыкјастө
 вывті сөкыд артавны абу гөгрөс даса мерајасыд-да.
 Торкгыныд регыд сені. Мі велалөмаөс уна тор лыд-
 ғыны дасаөн (фегаткаөн), чунным дас-да сижөн. Чун-
 -гертыд-өд зев кокһид артавныд. дасөн поңө чун-
 -герті-жө сооң артавны зев кокһида. Быд чун дас—
 —лоө го. Соөн-кө сөгга арталам быд чун, лоө дасыг
 го, сурс. Сурсөн-кө чун вылө арталам, бара зев
 регыд дас сурсөзыд лыдғыныд. Пыр таң миллионөң
 поңас чунјасөн лыдғыны. Велөдчыөјас быдөн төдөны,
 кущөм кокһид гижавны тащөм лыдпасјастө. Со көң
 тајө: кык миллион, кујим го сурс, вит дас сурс, өзім
 сурс, һоль го, өкмыс дас, көкјамыс: 2357498.

Өні гөгрөвоинныд, мыј-вөсна шайтјасөс, урјасөс
 кокһиджык артавны зөлөтһыкјас-дорыг. Быд мера-кө
 воңыө воңө посһавлө, торјавлө дас пеляөн, вөліө кок-
 һалас мижан арталөм. Мижан чун дас, мі велалөмаөс
 сы-герті артавны.

Өні сөгга поңө виставны мыј-вөсна тајө выл
 мератө кокһидөн шуөны. Бурещ став мераыс јукөө,
 торјавлө дас пеляөн, сижөн арталөм Ҷик-жө шайтјасөн,
 урјасөн-коң кокһид.

Быд мера поңө вескыда јукны со пелө, шайтөс
 ур-вылө-моз.

Та бõрын поё тõдмасны виль мерајаскõд. Најõ шуõбны метрической мерајасõн. Војдõр видлалам куъта мерајтан мерајас.

Мед војдõр колõ јона тõдмавны õт куъта мерајтан мера; сижõ шуõ метрõн. Метр ñеуна жеңыджык сыв жынјыõ. Сыв жынјыд, ми тõдам, лõõ аршынõн жынјõн куъта илї 24 вершõк куъта. Метр лõõ $22\frac{1}{2}$ вершõк куъта. Тајõ зев кокнї тõдвылад кутны. Мõд-ног-на поё шуны: метр—аршын да $6\frac{1}{2}$ вершõк куъта. Кõдї велалõма артавны путõн, фужмõн, метр ñеуна жеңыджык 3 путы да $3\frac{1}{2}$ фужмыõ.

Метр јукõ даc фетсїметрõ; фетсїметр даc саңтїметрõ. Фетсїметрõн шõча мерајтчõны, вескыда поё шуны: метрын 60 саңтїметр.

Фетсїметр лõõ $2\frac{1}{4}$ вершõк куъта, ñеуна 4 фужм куъта озжык лõ.

Саңтїметр ñеуна ичõтжык фужм жынјыõ, аршын лõõ 71 саңтїметр куъта.

Саңтїметр нõшта-на јукõ даc мїлльїметрõ. Тајõ вывтї-нын ичõвик мера, тајõ оз унаыõ ковмыв. Таънад метрад лõõ сурс мїлльїметр. Фетсїметр даc-мындаõн ещажык метрыд. Фетсїметр 60 мїлльїметр куъта. õтї вершõк лõõ 44 мїлльїметр куъта. õтї фужм лõõ 25 мїлльїметр куъа. Ферт ескõ ñеуна озжык сы куъта лõ-да, ñемтор сы-пõнда.

Куъ тујјас мерајтõны кїлометрõн. Сижõ лõõ 60 метр куъта. Верстын 500 сыв илї сурс сыв жын. Метрыд ñеуна сыв жынјыõ ичõтжык, сїкõ кїлометрыд ñеуна жеңыджык верстыõ лõõ. Кїлометрад лõõ 469 сыв гõгõр. Поё тајõ шуны: верстын лõõ õтї кїлометр да 67 метр.

Они сесса відлалам му мерајас. Тајо выль мерајт-чаныс зев кокнід, шугө **гектарөн**. Гектар лоө ічөтжык фегатинаыс. Фегатиналыс-кө чінтан дасөд јукөнсө, бурещ лоө гектар. Бостам со метр кузта да со метр пагта му ј лоө гектар. Ферт позө і мөд-ног мерајтны: кык со метр кузта да ветымын метр пагта бостны, лоө сымында-жө.

Посніджык мујас мерајтөны **арөн**. Ар со-мындаөн ічөтжык лоө гектарыс. Ар 22 квадратној сыв пагта лоө. Бостам-кө дас метр кузта да 10 метр пагта му ј лоө ар.

Кізер торјас медса јона мерајтөны **лытрөн**. Бөчкаын 500 лытр-гөгөр лоө; шук-кө колө—492 лытр. Ведрायн $12\frac{1}{4}$ лытр лоө. Четвертын 210 лытр, четверікын лоө $26\frac{1}{4}$ лытр. Ведрायн 20 парта, секі кујім лытрын лоө віт парта. Лытрө сізкө төрө њеуна унжык партаөн жынјоныс. Кубическөј фетсіметрө төрө бурещ лытр. Кубическөј мераыдлөн кузтаыс, пастаыс і жужтаыс қік өткөс.

Со лытр төрана доз шугө **гектолытрөн**. Сіјө ічөтжык лоө 8 ведрायс; бөчкаад віт гектолытр-гөгөр төрө.

дас гектолытр ілі сурс лытр шугө **стерөн**. Стерын ічөтїка унжык 2 бөчкаыс лоө. Сетчө төрө 81 ведрa ілі 38 четверік. Міјан-өд кізер торјастө мерајтөны ведраясөн, сулыјаясөн; тус, көјдыс, шыдөс четвертөн, четверікөн. Тајо выль меранад ставсө өтї пөлөс мераөн мерајтөны: лытрөн, гектолытрөн, стерөн.

Сесса нөшта вічөдлаам веса мерајас. Мед воқда мераыс шугө **кілограммөн**. Сіјө ічөтжык 2 тув да жын-јыс. Кілограмм міјан весөн лоө 2 тув да 42 зөлөтнык ілі 2 тув да 13 лот. Пудын $16\frac{1}{2}$ кілограмм.

Кілограммөс жүклөны гурс (1000) граммө. Өтү граммис нөлөд жүкөн ($\frac{1}{4}$) зөлөтһиклөн. Лотын 13 грамм. Кілограмм жынјын ілі 500 граммын 1 пуңт да нөлөд жүкөн лоө. Гурс кілограмм шугө тонна; сені лоө 61 пуд да кык тув.

Со і ем став выль мераыс. Сөмын ті гашкө тајө лыфданныд-да шуанныд сөкыдөн, гөгөрвотөмөн, унаөн. Важ мераыд унжык-на та-дорыс вөлі. Сегса-өд тіјаңлы, крестаналы, оз ковмы став мераыс. Өні-кежө наперво төдалөј јонжыка со тајө мерајассө:

Кілометрын гурс метр, һеуна ічөтжык верстыг.

Метрын $22\frac{1}{2}$ вершөк, ілі 3 пут да 3 фујм. Медса кокһид шуны: **метр**—сыв жын кымын куфта.

Сантөметр соөн ещажык метрыг, фујм жын-гөгөр лоө.

Гектар ічөтжык фесатһнаыс.

Ар—соөн ещажык гектарыс, ілі 22 квадратһөј сыв ыжда.

Лөтр—партаөн жынјөныс ещажык лоө. Віт партаын лоө кујім лөтр. Бөчкаын 500 лөтр, ведраын 12 лөтр.

Гектолөтрын—100 лөтр, сені-жө 8 ведра, бөчкаын 5 гектолөтр.

Кілограммын—2 тув да жын, пудын 16 кілограмм. Кілограммын 1000 грамм, тувын 400 грамм, зөлөтһикын 4 грамм.

Вот і став выль мераыс. Повны һемторјыс. Велөдһны ковмас сөмын 9 выль мера: **кілометр, савтөметр, гектар, ар, гектолөтр, лөтр, кілограмм, грамм.** Важсө выльскөд-кө өтлаавлам ылөсыс тащөм лоө:

Кілометр	верст.
Метр	сыв жың.
Сантметр	фујм жың.
Гектар	дегати́на.
Литр	ведраын 12 литр.
Гектолитр	8 ведра.
Кілограмм	2 ¹ / ₂ тув, пудын 16 кгр.
Грамм	пудын 400 грамм.
4 грамм	зёлөтнйк.

Тажө ескө, дерт, сөмын ылөсыс лоө-да, кокнйджык важ-гертыс вылас велавныд. Төдан-кө важ мератө, пырыг-пыр артыштан: уна-ө-нө-пө тајө важ-ногөн лоө? Шуасны: сетчөз-пө 17 кілометр. Ті пыр і артыштанныд: тајө-пө-тај 17 верстыг неуна ещажык лоө. Вігталасны-кө: муыс-пө 10 гектар пагта, ті гөгөрвоанныд-нын: тајө-пө-тај 10 дегати́на-гөгөр лоө. Нөбөмаөс-пө 20 метр дөра,—ті төданныд-нын—сіјө-пө неуна 30 аршыныг ещажык. Вайөмаөс-пө лавкаө 2 гектолитр кослунја выј. Важ-ногөн-кө: 16 ведра тајө лоө, мөвпыштанныд ті. Вайісны-пө 40 кілограмм јай, тіјанлы төдтөм-на-кө кажитчас—артыштанныд: со тув-гөгөр-пө лоө, ілі кык пуд да жың. Тајтө регыдөн вылад велаланныд, регыд дугданныд важ-гертыд артагны.

Нөшта өтї тор-јылыг вігтала. өтї литр ва кыскө бурещ өтї кілограмм. Јөв ічөтїка сөкыджык ва-дорыг, сөмын зев ічөта-да позө өткода лыддыны. Бостанныд куцөмкө дозмук, гаж петө тіјан төдөдны, уна-ө сетчө төрө јөв. Ем-кө вескі, тыртөмсө весітөј, сөгга тырасө весітөј. Кутанныд төдны уна-ө ва ілі јөв весітө. Кымын кілограмм весітө ва, сымын литр дозмукад ј төрө. Шуам, тыртөм дозјыд весітө кілограммөн

жыңжөн ($1\frac{1}{2}$), ванас $5\frac{3}{4}$ кілограмм. Ваыс сізкө лоө $4\frac{1}{4}$ кілограмм. Сымында төрө тіжан дозжө.

Өні регыд вузавны кутасны паса дозмукјас, віч-јасөн јукласны літр, кыкөс, жың, ілі һолөд јукөңсө. Секі зев-һін кокһи лоө төдөдны выль мератө. Богтан літр төріг доз да і мерајтан мукөдсө, кымын літр төрө. Вітыг-кө кістан—віт літра доз і лоө тенад.

III.

Кущөм кокһөд выль мерајасые лоө.

Тані віқөдлам кущөм бур да кокһөд сетасны выль мерајасыд. Мыј-гурө кокһөд-јылые ескө вісталөма-һін лоі тајө һыгаын-да. Өні сорһитыштам уңжык, јонжыка гөгөрбок.

1. Медса ыжыд бурыс, кокһыс выль мерајаслөн дае пелө, со пелө да гурс пелө торјавлөмыс. Сы-понда најө і шусөны дегаһчнөј мерајасөн. Та-јылые ескө вісталөма-һін лоі-да. Ме шулі-һін, міса, выль мерајаснад артағны шайтјасөн, урјасөн-код-жө кокһи. Со көт шум, тіжан сөмныд 67 шайт да 74 ур. Колө төдөдны уна-ө сені ур. Оз ков јона тіжанлы і пес-ғыны, пырыг-пыр шуанныд 6774 ур-пө. Ҷік-жө сізі поңө төдөдны 67 метрын да 74 саңтіметрын уна-ө саңтіметр. Мі төдам, метрын 100 саңтіметр, 67 метр-ыг кокһид-һін төдөдны—6700 саңт. да һөшта 74 саңтіметр содтам і лоө 6774 саңтіметр. Со кущөм кокһид, регыд төдөдныд. Вот 67 тувгыд да 74 зөлөт-һыкыд регыдтө он төдөд, уна-ө зөлөтһык лоө.

Бара богтам тащөм тор: гоз-мөд чукөрө пуктал-өма посһи деңга. Ставсө өтлаалөм бөрын лоөма,

шуам көт, 5217 ур. Ти-öd пырыг-пыр висталаннуд:
тани-пö лоö 52 шайт да 17 ур. Си-жö лоö уна лента
помјас-кө мерајтан да лоö-кө 5217 сантиметр кушта.
Пырыг-пыр ескö арталам, ставыс-пö лоö 52 метр да
17 сантиметр. Ти-кө тајö-жö лентајассö мерајтанныд
вершöкјасөн, онö вермö регыдөн төдöдны унаö 5217
вершöкын лоö аршын. Вель јона лоö мырсыны.

Сесса бостам мөд гикаса артасөм. Шуам öти дөра
пома сулалö 36 шайт да 55 ур. Колö төдöдны уна-ö
сөм ковмас 47 дөра пома нөбны. Коди школаын вел-
өдчывліс, сiјö пырыг-пыр вöчас тази:

$$\begin{array}{r} 3655 \times 47 \\ \hline 25585 \\ 14620 \\ \hline 171785 \end{array}$$

1717 шайт да 85 ур-пö сулалö.

Шайтын 100 ур—сiјөн i кокни торјөдлыны урјас-
ыг шайтјас ілү шайтјасыг урјас.

Öнi ковмас, шуам, тiјанлы төдöдны 47 дөра пома-
ыг став дөрасö, быд пома-кө 36 метр да 55 санти-
метр кушта. Ти бара бозтанныд, öктанныд 3655 санти-
метрöс 47-ыг, лоö 1717 метр 85 сантиметр. Роч важ
меранад-кө кутам артавны, вель дыр лоö төдöдны 36
аршын да 11 вершöк куштаа 47 поматö.

Нöшта-на бостам öти тор. Бытö-кө мијан
ем гоз-мөд пома ној 17 метр 12 сантиметр
куштаö. Мијан гаж петö төдöдны кымын пома
вöли, став помајасас-кө вöли 206 метр да 10 санти-

1 метр. Велодчыштөм морт пыр і жукас 20610 сантимет.
 1712 сантимет. вылө:
$$\begin{array}{r} 20610 \\ 1712 \\ \hline 3424 \end{array}$$

66 сант.

Ној вөлөма налөн 12 пома дај 66 сантметр. Со кущөм бара кокнїд. Тајө-жө-кө важ меранад артавны, шуам 17 арш. да 12 вершөк кушта помајасыг лоөма 206 арш. да 10 вершөк ној. Кущөм сөкыд төдны пома лыдтө. Со өні адзанныд кущөм сөкыд вөлөма важногнад артавныд. Төданныд-өд сесга кымын сөкыд, сымын јона і торкгалан. Торкгалөмыг, төдөмыс-нын, бур абу, мыјда вермас убытка лоны. Мера кокналөмын лоө-нын бур. Сөкыд уж дінас-өд сесга мыјда весшөрө вын да кад вошө. Міјан школајасын ез-нын еща челафлөн і велөдыглөн вын-да кад мун і зїк вөлөм весшөрө. Пошө вөлөм кокнїда да регыд арталөмтө, муртагөмтө лөгөдны. Задачајас вылад верстјасөн, сывјасөн, путјасөн, фумјасөн, пудјасөн, тувјасөн, лотјасөн еща-жө мырғылісны. Өніја кокнї вылө мерајаснад уна кад і вын мезмасны, сы-пыфдї пошас мөдлаө вынтө, кадтө пуктыны, пөлза вылө. Щөтки-јылыг ме вїставлі-нын. Быдөн төданныд кущөм кокнї сьгертї артавны. Сетчө течөны шайтјас, урјас. Шайтын со ур, сїјөн і кокнїд артавны. Вот пудјастө, тувјастө, лотјастө, сывјастө щөткинад абу-нын кокнї лыфдыныд. Өні мыјөн тајө вылө фегатїчнөј мератө лөгөдасны да шайтјастө-моз-жө пошны кутас щөтајтны: метрјас, фетсїметрјас, сантиметрјас, лїбө гектарјас, арјас, лїбө гектолытрјас, лытрјас, лїбө кілограммјас, граммјас. Өд став вылө мераыд јукө 10, 100, 1000 пелө.

Өні унаён-нын төдөны, адзывлісны фесатичнөй вескітө. Сені весітанторто пуктөны пагкыд пөв вылө, гирајассө пуктөны бокас, чеп жылө ошөдөмөн ічөвік пөвтор вылө. Гираыс колө сетчө дас-мында ещажык. Пудтө весітны гираыд колө сөмын 4 тув. Важ-ногнад артавныд зев сөкыд—шуам гира сулалө 3 тув, 28 лот, 2 зөлөтн. —колө төдөдны сөкыд-ө весітан торжыс, дасы сымында бост дај төдан. Сөмын лотјаснад, зөлөтнїкјаснад он друг төдөд, ковмас вел јона артагны. Вел меранад вывті кокналө арталөмыд. Шуам-көт: гираыд мїјан ошалө 3 кілограмм да 435 грамм. Велөдчыштөм мортыд пырыг-пыр і төдас: весітан торжыд лоө сені 34 кілограмм да 350 грамм. Сїзі і ем: 3 кілограммыд да 435 граммыд бурещ і лоө 3,435 грамм, весітан тор лоө 34,350 грамм сөкта. Өтї здукөн поңө төдөдны.

Өні со мї гөгөрбок-нын відлалім вел і важ мерајастө і адқим: вел мерајас вөлөм ставыс јукгөны 10, 100, 1000 пельө, сїјөн і коккїд накөд вөфїтчыныд.

2. Оз ков вунөдны **лїтр ва весітө бурещ өтї кілограмм**. Ме вїставлі-нын, мїга кодлөн абу лїтра доз, да колө-кө төдны кымын лїтр гырнїчын, сөмын весіт, кымын кілограмм лоө, сымын і лїтр. Тајө поңө гөгөрвоны быдөнлы.

3. Вел мерајастө мїјанлы оз ло сөкыд бостныд нөшта сы-вөсна—мїјан важ мерајасыд ыждананыс пөштї өткофөс велјасыдкөд. Кїлометрыд пөштї верст кушта, гектарыд фесатїна ыжда, метрыд пөштї сыв жын кушта.

4. Нөшта өтї тор-јылыс колө вїставны. Унаён чajtөны важ роч мерајастө став роч му пагталагыс өткофөн. Ветлыг-муныгјас вїсталөны мөд-ног. Быд

губернаын, быд карын вёлөмкө асланыс мера. Мөдә-мөдлыг веҗег мукөдыс оз гөгөрвоны. Өти велөдчөм морт гижөма зоң ныга сы-жылыг сөмын өти Витебск губернаувса мерајас-жылыг. Ме тани вјстальшта роч мерајас-жылыг. Во кыз сајын ме та-жылыг чукөртавлі. 3 аршына сыв-кынзи ем ічөт сыв $2\frac{1}{2}$ аршын кузта і нөшта көсөј сыв $2\frac{3}{4}$ аршын кузта. Пабрікјасын, завод-јасын інженерјас сывтө јукләны 1000 пельө. Кострома губернаын верст-пыфди лыфдоны „гонөн“. Владімир-скөј, Пермскөј, Вјатскөј, Смоленскөј, Нижегородскөј губернајасын гонөн-жө шуоны і һекөн абу өткузта. Өтилаын кузжык, мөдлаын жеһыджык. Ти-өд төдан-ныд, фегатіна-пө овлө 60 сыв кузта і 40 сыв пагта— —2400 квадр. сыв ыжда. Тајө фегатіна-кынзи мјјан ем нөшта мөд пөлөс—80 сыв кузта 40 сыв пагта—3200 квадр. сыв ыжда. Астраканскөј губернаын фегатіна-ыс 100 сыв кузта да 10 сыв пагта, сөмын 1000 квадр. сыв ыжда і лө. Мукөдлаын 100 сыв куза 20 сыв пагта—2000 кв. сыв ыжда. Ем веҗег 800 квадр. сыв ыжда фегатінајас.

Кізер торјас мерајтан роч муын сізи-жө уна пөл-өс быдлаын. Емөг ведрәјас 18 сулеја төріг, 20 сулеја төріг. Емөг бөчкајас 40 ведро төріг, 10 ведро төріг. Көн-сүрө ем бөчка $12\frac{1}{2}$ ведро төріг. Сіјө јукләны 120 сулејаөн. Сесса ем оксгопт һима мера, сетчө төрө $18\frac{1}{2}$ ведро. Оксгоптыс бара јуксө 6 анкерө, быд анкер 30 штопө, быд штоп 6 квартерө. Ноль анкер шуө өм. Со кымын пөлөс мераыд. Көјдыс туг мерајас көн-сүрө шуоны катөн іы кадөн. Тульскеј губ. катас төрө 4 четверть; Калугаын, Костромаын 3 четверть; Владімірын 2 четверть, Перымын 4 пуд. Ем нөшта мера лоп (лоф) $2\frac{1}{2}$ четверік төріг. Лопсө торјөдлөны

культітө да штопө. Мукөдлаын тувад сөмын 86 зөлдөмк. Сібырын беҗменҗасыс кык тува да җынҗа. Кавказса војтырлөн мераыд вывті-нын уна пөлөс. Мукөдлаас кыҗ-нога өтї мераыс.

Тамында пөлөс меранад; төдөмыс, абу лөгыд мерајтчыныд. Војдөр і мукөд госуларствоҗасын быд карын вөвлї мераыд асланыс. Најө тајө выль мераҗастө јона сөлдөмҗанныс бөстїсны, еновталїсны ассын-ыс важҗассө.

Җик-жө сізі лөб і мїҗан. Выль мераҗаснад кокҗал-өны, быдөһи өтї пөлөс лөб мераҗасыд. Быд карувса мөда-мөддөс кутасны гөгөрвоны. Реҗыдөн і мї вунөд-алам, еновталам важ-өһиыд мераҗаснымөс.

5. Ме шуҗ-нын, мїса, өһи став велөдчөмҗык госу-ларствоҗасын мерајтчөһи сөсатїчнөј мераҗасөн. Сөмын мї өтарө коҗам јөзыс. Олөмыд пыр воҗө муно, веҗсө, өһи мїҗанөс пыр-нын мөгыд суө мукөд јөз дінад. Быд-ласаҗ локтө мїҗанө төвар, пошта. Мї асным ыстам. Најө сенҗ-мерајтөһи метрөн, літрөн, кілограммөн. Мї налыс сөсга бөстам да вылыс мерајталам аршынөн, ведрҗасөн, пудҗасөн. Куцөм сіјө уж вылыс вөчөмыд. Унаыс торкөһылөһи, пөрасө воштөһи вөщөрө. Сы-вөсна заҗранҗчаса төварыс вөлөм дөһсәлө, со аслыным убытка вөчам. Вөлөмкө гөгөрвөк өмөһ мїҗан важ мераҗасным. Öдјөнҗык колө пїҗөн і ғыҗјөн кутчїһи выль мераҗасас.

Нызпом: Көдї тајө нїҗасө лычкі лыҗҗас, сіјө гөг-өрвоас куцөм бур выль мераҗас помыс. Быдөһнлөн аслас җаҗ петас өдјөнҗык важ мераҗастө выльҗасөн веҗһи. Көр ті велаланныд тајө мераҗасад, вывті көкһид лөб і унаыс аҗвө шуанныд мераҗассө веҗһоҗаслы.